

Otwarty katalog przesłanek procesowych a prawo do sądu

PIOTR RYBICKI*

STRESZCZENIE

Artykuł jest próbą ukazania wpływu, jaki na realizację konstytucyjnego prawa do sądu może wywierać istnienie w polskiej procedurze karnej otwartego katalogu przesłanek procesowych. Problem ten nie został jeszcze dostrzeżony oraz omówiony przez doktrynę, a z uwagi na to, że dotyczy fundamentalnych praw i wolności obywatelskich, posiada kapitalne znaczenie w praktyce funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Głównym celem przedstawianych rozważań jest zatem zasygnalizowanie konieczności przeprowadzenia pogłębionych badań w tym zakresie. Kluczowe spostrzeżenie, które może zostać uznane za motyw przewodni prezentowanych wywodów, odnosi się do potrzeby odejścia od dosyć jednostronnego postrzegania istnienia otwartego katalogu przesłanek procesowych, jako do instrumentu zapewniającego niezbędną elastyczność procesu karnego w konfrontacji z bogactwem stanów faktycznych, które mogą utrudniać lub też uniemożliwiać efektywny tok postępowania. Należy równocześnie zdać sobie sprawę, że odejście od enumeratywnego katalogu przesłanek procesowych, a tym samym zapewnienie organom stosującym prawo pewnego stopnia swobody w zakresie oceny istnienia prawnej dopuszczalności postępowania może stanowić przyczynek do ograniczenia możliwości efektywnej realizacji konstytucyjnego prawa do sądu.

Słowa kluczowe: prawo do sądu, przesłanki procesowe, inna okoliczność wyłączająca ściganie

* Mgr Piotr Rybicki, doktorant w Katedrze Postępowania Karnego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, aplikant VIII rocznika aplikacji sędziowskiej, absolwent programu LL.M na The Catholic University of America w Waszyngtonie (D.C.), ORCID ID: 0000-0002-3837-883X.

I. WPROWADZENIE

Na wstępie należy wyraźnie uwypuklić to, że tematyka prezentowanego artykułu dotyka dwóch zasadniczych, a z pozoru niemających ze sobą punktów stycznych instytucji. Z jednej strony prawa jednostki do sądu, wywodzonego z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz umów międzynarodowych, z drugiej natomiast katalogu warunków dopuszczalności procesu karnego, a ściślej rzecz biorąc – przesłanki procesowej „innej okoliczności wyłączającej ściganie”. Przedmiot niniejszych rozważań stanowić będzie próba przedstawienia dostrzeżonych relacji, jakie zachodzą lub potencjalnie zachodzić mogą pomiędzy faktem normatywnym istnienia w polskim ustawodawstwie karnoprosesowym otwartego katalogu przesłanek procesowych (stanowiącym konsekwencję brzmienia wzmiankowanej powyżej przesłanki), a właśnie konstytucyjnym prawem do sądu. Jakkolwiek otwarty katalog nie jest żadnym *novum* normatywnym w polskim porządku prawnym¹, w judykaturze oraz piśmiennictwie problem konsekwencji, jakie uregulowanie to wywierać może na szereg fundamentalnych konstytucyjnych praw jednostki, nie został zauważony. W tym stanie rzeczy wydaje się, że każde opracowanie dotyczące tej problematyki warte jest podjęcia i może stanowić interesujący i potrzebny głos w naukowym dyskursie. Jak słusznie więc zauważa D. Stachurski, „postępowanie karne może być wszczęte i prowadzone tylko wówczas, gdy zachodzą określone warunki przesądzające o jego dopuszczalności; wnioskując *a contrario*, nie powinno ono być wszczynane i toczyć się, gdy brak ku temu uzasadnionych podstaw”². Przywołany autor konstatuje, że „bez gruntownej znajomości tej tematyki trudno sobie wyobrazić prawidłową pracę osób stosujących prawo. Można nawet spotkać się z twierdzeniem, że duża część patologii obserwowanych w praktyce jest poniekąd efektem braku dostatecznej wiedzy w tym zakresie”³.

Przedstawiane wywody składać się będą z trzech części. Za punkt wyjścia zostanie przyjęte dokonanie wykładni prawa do sądu, popartą następnie nieco głębszą refleksją nad poszczególnymi płaszczyznami uprawnień, które mogą być z niego dekodowane. Następnie uwaga koncentrować się będzie na przeglądzie stanowisk dotyczących znaczenia ustawowego sformułowania „inna okoliczność wyłączająca ściganie” wraz z propozycjami jego desygnatów. Dokonane ustalenia stanowić będą przyczynek do skonfrontowania ich z konsekwencjami jakie dla jednostki

¹ Sformułowanie to było już *expressis verbis* obecne w treści art. 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1928 r. Nr 33, poz. 313), zgodnie z którym sąd nie wszczynął postępowania, a wszczęte umarzał w razie śmierci oskarżonego, przedawnienia lub innej okoliczności wyłączającej ściganie.

² D. Stachurski, *Spór o istotę przesłanek procesowych w polskiej nauce procesu karnego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2005, z. 1, s. 113.

³ Tamże.

wciągniętej w orbitę procesu karnego wywiera fakt istnienia otwartego katalogu przesłanek procesowych.

Jeśli chodzi o metodologię przyjętą przez autora na potrzeby niniejszego artykułu, utrzymany jest on w nurcie dogmatycznych badań prawa, choć nieujmowanych *stricte* klasycznie. Zasadniczym celem przyświecającym niniejszemu opracowaniu jest bowiem zwrócenie uwagi nie tyle na faktyczną treść norm prawnych, ile na konieczność znalezienia odpowiedzi na pytanie o trafność przyjętej przez ustawodawcę konstrukcji przesłanek procesowych oraz na ukazanie wpływu, jaki obecne brzmienie katalogu warunków dopuszczalności procesu karnego może wywierać w praktyce funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości na realizację konstytucyjnego prawa do sądu⁴.

II. PRAWO DO SĄDU

Prawo do sądu, jak już wskazano, jest uznawane za fundamentalne prawo w funkcjonowaniu demokratycznego państwa prawnego⁵ i jest wyrażone *expressis verbis* w obecnie obowiązującej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁶. Zostało uregulowane w dwóch przepisach, tj. w art. 45 i art. 77 ust. 2, które wzajemnie się dopełniają, współkształtując jego normatywną treść⁷.

Zgodnie z art. 45 ust. 1 Konstytucji, każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Natomiast w myśl art. 77 ust. 2 Konstytucji, ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw. W swej istocie zatem prawo do sądu służy jednostce, gwarantując „każdemu obronę jego interesów przed niezawisłym organem kierującym się wyłącznie obowiązującym w państwie prawem”⁸.

Co więcej, prawo do sądu wysłowione zostało również w art. 6 ust. 1 zd. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada

⁴ Jest to zatem pewna forma nawiązania do metody „empiryczno-normatywnej” badania prawa proponowanej przez J. Smitsa, według którego poszczególne rozwiązania ustawowe stanowią nie tylko wzorzec postępowania, lecz także podstawę, przyczynek do formułowania ocen przemawiających na ich korzyść lub przeciw nim. Ujęcie opisane przez T. Pietrzykowskiego w publikacji *Naturalizm i granice nauk prawnych. Esej z metodologii prawoznawstwa*, Warszawa 2017, s. 38 na podstawie J.M. Smits, *The Mind and Method of the Legal Academic*, Cheltenham-Northampton 2012, s. 31.

⁵ Tak w szczególności: wyroki Trybunału Konstytucyjnego (dalej: TK) z: 15.04.2014 r., SK 12/13, OTK ZU z 2014 r., nr 4/A, poz. 41; 14.01.2014 r.; SK 25/11, OTK ZU z 2014 r., nr 1/A, poz. 1; 11 grudnia 2018 r., SK 25/16, OTK ZU z 2018 r., seria A, poz. 80.

⁶ Dz. U. Nr 78, poz. 483, ze zm.

⁷ P. Tuleja, *Konstytucyjne gwarancje praw jednostki*, [w:] *Prawo Konstytucyjne RP*, P. Sarnecki (red.), Warszawa 2011, s. 168.

⁸ Tak w szczególności wyroki TK: SK 12/13, SK 25/11 i SK 25/16.

1950 r.⁹, zgodnie z którym każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej oraz w art. 14 ust. 1 zd. 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r.¹⁰, w myśl którego każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy przez właściwy, niezależny i bezstronny sąd, ustanowiony przez ustawę, przy orzekaniu co do zasadności oskarżenia przeciw niemu w sprawach karnych bądź co do jego praw i obowiązków w sprawach cywilnych.

Zasadniczo prawo to należy rozumieć jako *sui generis* roszczenie każdej jednostki o rozpatrzenie jej sprawy przez sąd, w razie naruszenia chronionych praw i wolności¹¹. Rozpatrzenie sprawy (jako finalny rezultat oddania pod sąd) winno być zarazem sprawiedliwe. Oznacza to właściwe zastosowanie powszechnie obowiązujących norm prawa materialnego, relewantnych do okoliczności stanu faktycznego (sprawiedliwość materialna) po przeprowadzeniu postępowania regulowanego odpowiednio ukształtowanymi przepisami proceduralnymi. Najprościej rzecz ujmując, w takich ramach formalnych, w których jednostka może skutecznie zaprezentować swoje stanowisko (sprawiedliwość formalna)¹². Osiągnięcie stanu sprawiedliwości, który stanowi wyznacznik, a jednocześnie warunek konieczny efektywnej realizacji prawa do sądu, wymaga łącznego zaistnienia obydwu wyżej wskazanych aspektów¹³. Trafnie dostrzega się więc, że prawidłowa konkretyzacja abstrakcyjnej normy prawa materialnego, jako cel postawiony przed sądem (w tym co oczywiste w postępowaniu karnym), nie ma charakteru dominującego czy też nadrzędnego w stosunku do wypełnienia wymogów sprawiedliwości proceduralnej. Dlatego tak samo istotne jest właściwe i efektywne uregulowanie, a także zastosowanie przepisów dotyczących postępowania przed sądem¹⁴.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego powszechnie przyjmuje się, że prawo do sądu jest wielopłaszczyznowe, a co za tym idzie zawiera w sobie szereg bardziej szczegółowych elementów, które muszą zostać uwzględnione w procesie

⁹ Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.

¹⁰ Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167.

¹¹ Zob. P. Tuleja, *Konstytucyjne gwarancje...*, s. 168.

¹² Tamże, s. 168-169.

¹³ Zob. J. Skorupka, *Sprawiedliwość proceduralna jako cel procesu karnego*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesora Zofii Świdwy*, J. Skorupka (red.), Warszawa 2009, s. 76 cytowany za A. Skowron, *Rzetelny proces karny w ujęciu Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 11, s. 26.

¹⁴ A. Skowron, *Rzetelny...*, s. 26.

interpretacji. Należą do nich: prawo do uruchomienia postępowania sądowego; prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z zasadami sprawiedliwości, jawności i dwuinstancyjności; prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia; prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów sądowych¹⁵. Jako kolejny jego aspekt, dodaje się także prawo do wykonania prawomocnego orzeczenia¹⁶. Z powyższego wyliczenia wynika, że prawo do sądu można rozumieć dwojako. Z jednej strony *stricte* „formalnie”, jako sam dostęp do drogi sądowej, z drugiej natomiast „materialnie”, co oznacza określone ukształtowanie procedury – przepisów regulujących postępowanie – które umożliwi jednostce uzyskanie ostatecznego i sprawiedliwego rozstrzygnięcia sprawy¹⁷. Swoboda w kształtowaniu przepisów proceduralnych nie może prowadzić do dowolności. Ustawodawca zwykły jest bowiem związany postulatem jak najszerzej ochrony gwarantowanego każdemu prawa do sądu, a nadmierny formalizm czy też niedostateczne rozważenie konsekwencji wprowadzanych uregulowań procesowych może doprowadzić do jego faktycznego unicestwienia¹⁸. Zauważa się bowiem, że określone rozwiązania proceduralne przyjmowane przez ustawodawcę mogą tak dalece ingerować w możliwość uzyskania przez jednostkę ostatecznego rozstrzygnięcia jej sprawy, iż literalnie zagwarantowane prawo dostępu do sądu staje się iluzoryczne¹⁹. Powyższą konstatację trafnie oddaje myśl wyrażona w zdaniu odrębnym sędziego TK M. Zdyba od wyroku TK o P 11/02, w myśl której państwo „staje się atrapą państwa prawnego, gdy przeradza się w sztukę dla sztuki, gdy fetyszyzuje formalne wartości kosztem materialnych, gdy nie zabezpiecza przed ewentualnym bezprawiem w majestacie prawa, gdy nie daje gwarancji realizowania fundamentalnych wartości konstytucyjnych. Nie można ponad prawość woli, sprawiedliwość i poczucie prawa stawiać instytucji, które powinny im służyć, a które żyjąc własnym życiem, przeradzać się mogą w swoje przeciwieństwo”²⁰.

¹⁵ Wyroki TK: SK 12/13, SK 25/11; wyrok TK z 11.12.2018 r., SK 25/16; z 15.05.2012 r., P 11/10, OTK ZU z 2012 r. nr 5/A, poz. 50; z 6.04.2016 r., SK 67/13, OTK ZU z 2016 r., seria A, poz. 10.

¹⁶ Zob. P. Sarnecki, Komentarz do art. 45, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. II, L. Garlicki, M. Zubik (red.), Warszawa 2016.

¹⁷ Zob. wyrok TK z 12.03.2002 r., P 9/01, OTK ZU z 2002 r., nr 2, poz. 14.

¹⁸ Zob. wyroki TK z: 23.05.2018 r., SK 15/15, OTK ZU z 2018 r., seria A, poz. 35; 8.04.2014 r., SK 22/11, OTK ZU z 2014 r., nr 4/A, poz. 37; 20.05.2008 r., P 18/07, OTK ZU z 2008 r., nr 4/A, poz. 61; tak również S. Pilipiec, *Zasada prawa do sądu w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i Konstytucji Federacji Rosyjskiej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia” 2003/2004, Vol. L/LI, s. 157 i cytowana tam literatura.

¹⁹ Spostrzeżenie to zostało zawarte w uzasadnieniu wyroku TK z 24.04.2003 r., K 28/02, OTK ZU z 2003 r. nr 2, poz. 13, co prawda w kontekście skutecznej wykonalności prawomocnego wyroku, jednakże zachowuje w pełni aktualność na etapie poprzedzającym wydanie rozstrzygnięcia.

²⁰ Zdanie odrębne do wyroku TK z 19.02.2003 r., P 11/02, OTK ZU z 2003 r., nr 2, poz. 12.

Jak podkreślono, prawo do sądu rozumiane materialnie zawiera w sobie postulat odpowiedniego ukształtowania przepisów proceduralnych, tak aby stworzyć jednostce jak najpełniejszą możliwość realizacji zagwarantowanego jej prawa dostępu do sądu. W ten sposób określona perspektywa interpretacyjna jest szczególnie istotna z punktu widzenia przedmiotu prowadzonych rozważań. Stanowi ona bowiem pewien wzorzec oceny, według którego w dalszej części wywodów poddana zostanie analizie przyjęta przez ustawodawcę struktura katalogu przesłanek postępowania karnego. W konsekwencji dalsze uwagi ograniczą się jedynie do dwóch płaszczyzn składających się na prawo do sądu – prawa do odpowiedniego ukształtowania procedury oraz prawa do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sądowego. Nie należy tego więc postrzegać za opowiadanie się za prymatem czy też szczególną rangą przywołanych elementów nad pozostałymi składowymi analizowanego prawa podmiotowego.

Przechodząc w tym kontekście do szerszego omówienia dyrektyw związanych z efektywnym kształtowaniem przepisów proceduralnych, rozpocząć trzeba od uwagi natury ogólnej. Otóż nie można tracić z pola widzenia tego, że ograniczenia prawa do sądu mogą wynikać nie tylko bezpośrednio z treści odpowiednich regulacji ustawowych, lecz także stanowić niejako pośrednią konsekwencję decyzji ustawodawcy o ukształtowaniu poszczególnych instytucji prawnych, które ujawniają się dopiero w procesie stosowania prawa²¹.

Poszukując kryteriów właściwego modelowania przez ustawodawcę przepisów postępowania (z punktu widzenia umożliwienia beneficjentowi prawa do sądu jego efektywnej realizacji) należy odwołać się do stanowiska wyrażanego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, który wyjaśnia, że: „W demokratycznym państwie prawnym regulacja postępowania sądowego musi spełniać wymóg określoności. Oznacza to, że przepisy ustawowe muszą odpowiadać kryteriom minimalnej zrozumiałości i precyzji językowej oraz zapewniać wystarczający stopień związania decyzji organów państwowych. Muszą one być tak zredagowane, aby jednostka mogła przewidzieć konsekwencje swoich postępowań, a także przewidzieć decyzje organów państwowych. Ustawy regulujące postępowanie sądowe muszą w szczególności w sposób precyzyjny normować prawa stron oraz zaskarżanie orzeczeń sądowych. Ustawa, która nie spełnia wymogu określoności w tym zakresie, narusza prawo do sądu zagwarantowane w art. 45 Konstytucji”²². W kolejnych judykatach Trybunał Konstytucyjny rozwinął sformułowane dyrektywy, wskazując, że powyższe rozumienie prawa do sądu łączy się ściśle z zasadą sprawiedliwości

²¹ Zob. wyroki TK: P 11/10 i z 23.05.2005 r., SK 44/04, OTK ZU z 2005 r., nr 5/A, poz. 52.

²² Wyrok TK o P 11/02.

proceduralnej oraz prawem do rzetelnego procesu sądowego²³. Konsekwencją owego aksjologicznego i pojęciowego powiązania są dodatkowe wymagania, jakie muszą wypełniać właściwie zredagowane przepisy dotyczące postępowania. Mowa tu o zagwarantowaniu „ujawniania w czytelny sposób motywów rozstrzygnięcia, w stopniu umożliwiającym weryfikację sposobu myślenia sądu” oraz „zapewnienia przewidywalności dla uczestnika postępowania, przez odpowiednią spójność i wewnętrzną logikę mechanizmów, którym jest poddany”²⁴.

W tym miejscu, przed przystąpieniem do dalszych rozważań, należy dokonać swoistej rekapitulacji przywołanych poglądów. Cytowane wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego pozwalają na odtworzenie dwóch prymarnych wzorców oceny zgodności poszczególnych unormowań zawartych w przepisach proceduralnych z art. 45 ust. 1 Konstytucji. Pierwszy z nich sprowadza się do wymogów o charakterze redakcyjnym. Efektywna realizacja prawa do sądu uzależniona jest od dostatecznej precyzji przepisów postępowania. Jednostka poddająca pod rozstrzygnięcie sądu swoją sprawę nie może być zaskakiwana przebiegiem postępowania. Powinna mieć możliwość – co najmniej w jej ogólnym zarysie – dostatecznego przewidzenia jego toku oraz kształtu finalnej decyzji sądu. Niewskazana jest natomiast nadmierna elastyczność procedury, sprowadzająca się do zbyt dużego luzu decyzyjnego i swobody po stronie organów państwowych w dowolnym wypełnianiu treścią nazbyt ogólnych przepisów ustawy. Drugi z warunków zakłada zaś konieczność istnienia szerokiego obowiązku uzasadniania wydawanych rozstrzygnięć, służącego prezentowaniu uczestnikowi postępowania motywów zapadłej decyzji oraz stanowiącego instrument umożliwiający przekonanie go o jej słuszności.

III. PRZYJĘTA PRZEZ USTAWODAWCĘ KONSTRUKCJA KATALOGU NEGATYWNYCH PRZESŁANEK POSTĘPOWANIA KARNEGO

Katalog przesłanek postępowania karnego zawarty został w art. 17 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego²⁵. Jak stanowi przywołany przepis:

„Nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy:

- 1) czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia;
- 2) czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa;
- 3) społeczna szkodliwość czynu jest znikoma;

²³ Zob. wyrok TK z 16.01.2006 r., SK 30/05, OTK ZU z 2006 r., nr 1/A, poz. 2.

²⁴ Tamże.

²⁵ Dz. U. z 2020 r. poz. 30, ze zm.

- 4) ustawa stanowi, że sprawca nie podlega karze;
- 5) oskarżony zmarł;
- 6) nastąpiło przedawnienie karalności;
- 7) postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się;
- 8) sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych;
- 9) brak skargi uprawnionego oskarżyciela;
- 10) brak wymaganego zezwolenia na ściganie lub wniosku o ściganie pochodzącego od osoby uprawnionej, chyba że ustawa stanowi inaczej;
- 11) zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie²⁶.

Prima facie przyjęta przez ustawodawcę konstrukcja katalogu przesłanek procesowych może wskazywać na enumeratywny charakter wyliczenia okoliczności, których zaistnienie obliguje organ procesowy do wydania postanowienia o odmowie wszczęcia albo umorzeniu postępowania karnego. Głębsza analiza prowadzi jednak do wniosków przeciwnych –wyliczenie to jest katalogiem otwartym²⁶. Konstatacja ta wynika z redakcji punktu 11 zacytowanego przepisu. Jeżeli zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie, należy odmówić wszczęcia lub umorzyć postępowanie. W konsekwencji należy uznać, że jest to typowa klauzula generalna, która musi zostać wypełniona treścią w drodze wykładni w procesie stosowania prawa dokonywanej przez organ decyzyjny²⁷.

Odtworzenie treści normatywnej kryjącej się pod sformułowaniem omawianej przesłanki procesowej wymaga zatem odwołania się do wypowiedzi przedstawicieli nauki procesu karnego oraz stanowisk wyrażanych w orzecznictwie sądowym. W omawianym zakresie przyjmuje się powszechnie, że inna okoliczność wyłączająca ściganie jest okolicznością inną od tych, które wymienione są w art. 17 § 1 pkt 1-10 k.p.k. oraz taką, która wyłącza ściganie²⁸. Jak zaznacza M. Kurowski: „Te dwa elementy muszą stanowić podstawę interpretacyjną przy ocenie, czy dana okoliczność może zostać zaliczona do przesłanek procesowych”²⁹.

²⁶ Zob. J. Kosonoga, *Komentarz do art. 17 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-166*, teza 227, R. Stefański, S. Zabłocki (red.), Lex/el.; M. Kurowski, *Komentarz do art. 17 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, teza 43, D. Świecki (red.), Lex/el.; C. Kulesza, *Komentarz do art. 17 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Teza 90, K. Dudka (red.), Lex/el.; A. Sakowicz, *Komentarz do art. 17 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Warszawa 2018, s. 112.

²⁷ Zob. A. Szot, *Klauzula generalna jako ponadgałęziowa konstrukcja systemu prawa*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia” Vol. LVIII, 2016, nr 2, s. 296.

²⁸ Por. M. Kurowski, *Komentarz...*, teza 43, Lex/el.

²⁹ Tamże.

Jakkolwiek ani w judykaturze, ani w piśmiennictwie nie wypracowano satysfakcjonującej definicji owej innej okoliczności wyłączającej ściganie, która w dostatecznym stopniu stanowiłaby odpowiedź na pytanie o to, jakie okoliczności stanowią desygnaty przesłanki opisanej w art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k., przedstawiciele doktryny i judykatura podejmują próby przedstawienia przykładowego wyliczenia takich okoliczności³⁰. Zasadniczo zalicza się do nich przesłanki wynikające zarówno z samej istoty procesu karnego, takie jak istnienie stron procesowych, posiadanie przez nie zdolności i legitymacji procesowej, jak przesłanki szczególnie wpływające na możliwość wszczęcia czy też kontynuacji postępowania karnego³¹. Jedynym kryterium mogącym stanowić *differentia specifica* „innej okoliczności wyłączającej ściganie” jest wymóg, aby przeszkoda taka cechowała się naturą prawną, tj. aby wynikała z przepisów kodeksu postępowania karnego, innych ustaw lub aktów prawnych o charakterze międzynarodowym³². Gwoli podsumowania przytoczyć można pogląd sformułowany w uzasadnieniu wyroku SN o IV KK 106/06, uznający, że: „Unormowanie pkt 11 tego przepisu [art. 17 § 1 k.p.k. – przyp. autora] zostało więc przewidziane dla tych wszystkich okoliczności, z powodu których ściganie (a co za tym idzie prowadzenie postępowania karnego) nie

³⁰ Przykładowo J. Kosonoga uznaje, że inną okolicznością wyłączającą ściganie jest: abolicja, konsumpcja skargi publicznej, obowiązywanie zakazu *reformationis in peius* w sytuacji, gdy postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego zostało zaskarżone wyłącznie na korzyść podejrzanego, a prokurator w dalszym toku czynności wniósł akt oskarżenia, czyn współukarany, quasi-list żelazny, zasada specjalności, brak strony oskarżającej powstały w toku procesu na skutek jej śmierci, w sytuacji gdy w to miejsce nie wstąpiły osoby uprawnione do działania po zmarłym, pozaustawowe okoliczności wyłączające bezprawność czynu, J. Kosonoga, *Komentarz...*, Lex el. Zob. M. Kurowski natomiast w przedstawionym przez siebie wyliczeniu nie uwzględnił czynu współukaranego i pozaustawowych okoliczności wyłączających bezprawność czynu, uzupełniając je jednak o możliwość umorzenia postępowania karnego na tej podstawie w wypadku stwierdzenia ciężkiej, nieuleczalnej w świetle wiedzy medycznej choroby oskarżonego, zob. M. Kurowski, *Komentarz...*, Lex/el. Najszerze stanowisko zajmowane jest przez R.A. Stefańskiego, który za okoliczności, o których mowa w art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k., uznaje: niektóre ustawowe okoliczności wyłączające bezprawność czynu, pozaustawowe okoliczności wyłączające bezprawność czynu, konsumpcję skargi publicznej, obowiązywanie zakazu *reformationis in peius*, czyn współukarany, quasi-list żelazny, abolicję, zasadę specjalności, R.A. Stefański, *Sposoby zakończenia postępowania przygotowawczego w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, [w:] *Postępowanie przygotowawcze*, R.A. Stefański (red.), [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, P. Hofmański (red.), Warszawa 2016, s. 1398.

³¹ Zob. C. Kulesza, *Komentarz...*, autor do owych szczególnych przesłanek stanowiących desygnaty innej okoliczności wyłączającej ściganie zalicza: akt łaski, abolicję, amnestię, instytucję tzw. umorzenia absorpcyjnego, konsumpcję skargi publicznej, list żelazny, zasadę specjalności, uznanie czynu za współukarany.

³² Tamże. Tak również A. Sakowicz, *Komentarz...*, s. 112; zob. postanowienie SN z 31.03.2016 r., II KK 313/15, OSNKW 2016, nr 7, poz. 44. Odmienne R.A. Stefański, *Sposoby...*, s. 1398, który uważa, że desygnatami omawianego przepisu mogą być okoliczności zarówno ustawowe, jak i pozaustawowe.

jest możliwe z powodu wszelkich, niedających się enumeratywnie skatalogować przeszkód, wynikających z norm szczególnych lub umów międzynarodowych”³³.

IV. WPŁYW ISTNIENIA OTWARTEGO KATALOGU NEGATYWNYCH PRZESŁANEK PROCESOWYCH NA REALIZACJĘ PRAWA DO SĄDU

Mnogość okoliczności, których wystąpienie może stanowić przeszkodę dla wszczęcia lub dalszego toku postępowania karnego, powoduje, że utrudnione, a nawet niemożliwe jest wyczerpujące uregulowanie katalogu negatywnych przesłanek procesowych³⁴. Ustawodawca staje przed koniecznością skonstruowania takiego modelu warunków dopuszczalności postępowania karnego, który zapewni organom stosującym prawo wystarczającą elastyczność podejmowanych decyzji oraz będzie stanowił mechanizm zabezpieczający proces karny przed jego paraliżem. Jak zostało wskazane, obecnie obowiązujący Kodeks postępowania karnego, wobec brzmienia art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k., opowiada się za modelem otwartego katalogu negatywnych przesłanek procesowych. *Ex definitione* zakłada zatem, że mogą zaistnieć okoliczności odmienne od tych skatalogowanych w pkt. 1-10, które zgodnie z literą tego przepisu będą wyłączać ściganie, aktualizując tym samym podstawę do wydania postanowienia o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania. Zastosowanie powyższej klauzuli uzupełniającej implikuje jednocześnie dużą różnorodność okoliczności, które mogą zostać uznane za desygnaty okoliczności, o których mowa w art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k.³⁵. Taki model uregulowania katalogu przesłanek procesowych spotkał się z jednoznaczną aprobatą nauki prawa, przy jednoczesnym braku głosów krytycznych. Zwolennicy przyjętego ujęcia wskazują, że dzięki temu ustawodawca stworzył możliwość dostosowania każdego stanu faktycznego do odpowiedniego zakończenia postępowania karnego (wydania adekwatnej decyzji procesowej)³⁶. Jakkolwiek nie ma podstaw do kategoriernego zakwestionowania zasadności powyższego poglądu, należy zauważyć, że istnienie otwartego katalogu przesłanek procesowych, w brzmieniu przyjętym w kodeksie

³³ Wyrok SN z 22.06.2006 r., IV KK 106/06, OSNKW 2006/10/93. Na kanwie rozpoznawanej sprawy Sąd Najwyższy przyjął, że dwukrotne skazanie w wyroku jednej osoby za ten sam czyn stanowi bezwzględna przyczynę odwoławczą, o której mowa w art. 439 § 1 pkt 9 w zw. z art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k.

³⁴ T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie Postępowanie Karne*, Warszawa 2014, s. 177.

³⁵ Zob. M. Siwek, *Okoliczność wyłączająca ukaranie sprawcy czynu zabronionego jako przesłanka orzeczenia przepadku tytułem środka zabezpieczającego*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2011, z. 2, s. 26, za: Z. Gostyński, S. Zabłocki, [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 321-322.

³⁶ Zob. W. Kosior, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2011 r., V KK 135/11*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 1, s. 159, za: M. Kurowski, *Komentarz do art. 17 k.p.k.*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II*, wyd. II, D. Świecki (red.), 2015, Lex/el.

postępowania karnego, może nieść za sobą pewne dalekosiężne konsekwencje. Wydaje się, że nie zostały one dostrzeżone przez przedstawicieli nauki prawa, a ich wystąpienie może spowodować, iż ocena decyzji ustawodawcy co do wyboru modelu przesłanek procesowych nie będzie aż do tego stopnia jednoznacznie pozytywna.

Pierwsza wątpliwość, jaka wiąże się z wprowadzeniem do art. 17 § 1 k.p.k. klauzuli uzupełniającej w postaci punktu 11, oscyluje wokół jej zgodności z funkcjami czy też celami stawianymi przed przesłankami procesowymi w ogólności. Powołując się na stanowisko wyrażone przez P. Hofmańskiego oraz S. Waltośa, należy wskazać, że nadrzędnymi funkcjami, które ma wypełniać regulacja katalogu przesłanek procesowych, są funkcja informacyjna i funkcja gwarancyjna³⁷. Katalog ten winien porządkować wiedzę o dopuszczalności procesu (funkcja informacyjna), a także kreować precyzyjny i szczegółowy wzorzec dla oceny, w jakich okolicznościach postępowanie karne staje się niedopuszczalne (funkcja gwarancyjna)³⁸. Wziąwszy pod uwagę powyższą konstatację, można zaryzykować stwierdzenie, że brzmienie art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. zawierające nakaz odmowy wszczęcia lub umorzenia postępowania, gdy *verba legis* „zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie”, funkcji tych nie spełnia. Nie sposób bowiem przyjąć, że przywołany przepis porządkuje wiedzę o dopuszczalności procesu – mówi tylko o innych okolicznościach wyłączających ściganie, a więc paradoksalnie odnosi skutek odwrotny, potęgując niejasność. Nadto, nie zawierając żadnej wskazówki interpretacyjnej pozwalającej na doprecyzowanie zbioru desygnatów normy prawnej, nie gwarantuje jasnego i precyzyjnego wzorca wskazującego organowi stosującemu prawo, momentu, kiedy postępowanie karne staje się niedopuszczalne. Jako że wyrażenia użyte do konstrukcji dyskutowanego przepisu nie niosą za sobą żadnej treści normatywnej, przeprowadzenie prostej wykładni gramatycznej nie przyniesie oczekiwanych rezultatów. Trudności wykładnicze potęguje brak kompleksowych opracowań definicyjnych omawianej przesłanki w piśmiennictwie i judykaturze. Definicje formułowane w orzecznictwie i doktrynie, sprowadzające się do stwierdzenia, że inna okoliczność wyłączająca ściganie to okoliczność inna od tych zawartych w art. 17 § 1 pkt 1-10 k.p.k. oraz taka, która wyłącza ściganie, obarczone są one bowiem błędem *idem per idem*, gdzie *definiens* określany jest przez rekapitulację *definiendum*. Prowadzi to do sytuacji, w której adresat normy prawnej dekodowanej z art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. pozbawiony jest instrumentów umożliwiających jednoznaczne stwierdzenie, czy w danych okolicznościach stanu faktycznego prowadzenie postępowania karnego jest dopuszczalne.

³⁷ Zob. S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 464.

³⁸ Tamże.

Taki stan rzeczy, tj. nieostrość klauzuli dopełniającej uregulowanej w art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. w połączeniu z dość pobieżną refleksją przedstawicieli doktryny i orzecznictwa nad wykładnią ustawowego zwrotu „inna okoliczność wyłączająca ściganie”, może również budzić poważne wątpliwości w kontekście zgodności dyskutowanej regulacji z konstytucyjnym prawem jednostki do sądu.

Jak zostało to już wyjaśnione, prawo do sądu nie oznacza bowiem wyłącznie zagwarantowania jednostce prawa do uruchomienia procedury przed sądem. Jego efektywna realizacja wymaga również takiego ukształtowania przepisów procesowych, aby proceduralne ramy postępowania przed sądem były odpowiednie, skuteczne, zapewniające sprawiedliwe oraz jawne rozpoznanie sprawy zakończone ostatecznie wydaniem wiążącego orzeczenia, jako finalnego etapu rozstrzygnięcia sprawy. Owa dwoistość charakteru prawa do sądu implikuje nadto konstatację, że istnienie formalnego substratu prawa do sądu (gwarancji poddania sprawy jednostki pod rozstrzygnięcie sądu) będzie prawem jedynie iluzorycznym w sytuacji braku należytych uregulowań proceduralnych (tj. materialnego aspektu prawa do sądu).

W świetle tak szerokiego rozumienia prawa do sądu daje się dostrzec, że istnienie otwartego katalogu przesłanek procesowych może potencjalnie stanowić ograniczenie dla jego pełnej realizacji. Wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego klauzuli uzupełniającej, zawierającej nakaz odmowy wszczęcia lub umorzenia postępowania w razie wystąpienia „innej okoliczności wyłączającej ściganie” poprzez swoją niedookreśloność skutkuje rozluźnieniem kryteriów branych pod uwagę podczas oceny prawnej dopuszczalności dalszego toku postępowania. Trudno w tym zakresie mówić także o wypełnieniu przez ustawodawcę postulatu dostatecznej określoności przepisów proceduralnych, o której w kontekście prawa do sądu wielokrotnie wypowiadał się Trybunał Konstytucyjny w przywoływanych wyżej orzeczeniach. Wyrażenia użyte w art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. są tak dalece nieostre oraz nieprecyzyjne, że w zasadzie mogą nie zostać dostatecznie zrozumiane przez adresata, czy też kreować wystarczającego stopnia związania dla organów stosujących prawo. *De facto* wydaje się zatem, że w konsekwencji organy postępowania karnego zostały wyposażone w tym zakresie w nadmierną swobodę decyzyjną. Ciężar decyzji o dalszym losie procesu uzależniony jest w znacznej mierze od swobodnego uznania organu stosującego prawo. Jest to tym bardziej istotne z punktu widzenia realizacji prawa do sądu, że prawomocne postanowienie o odmowie wszczęcia czy też umorzeniu postępowania kończy proces i w istocie unicestwia możliwość dochodzenia sądowej obrony naruszonych praw i wolności (dotyczy to w równym stopniu pokrzywdzonego i samego oskarżonego). Istnienie nadmiernego luzu decyzyjnego implikować może również pokusę korzystania z art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. ze względów czysto oportunistycznych, z wygodnym wskazaniem

jako przyczynę decyzji procesowej aktualizację innej okoliczności wyłączającej ściganie. Co więcej, konstrukcja przewidziana w art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. nie może zostać uznana za instrument spójny i przewidywalny dla stron postępowania karnego. Zaistnienie „innej okoliczności wyłączającej ściganie”, skutkujące wydaniem postanowienia o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania, w konkretnych stanach faktycznych może być niemożliwe do przewidzenia dla strony, a tym samym zaskakujące i niezrozumiałe. Dodatkowa komplikacja wiąże się z faktem, że na etapie postępowania przygotowawczego w sprawach, w których prowadzi się dochodzenie, przedmiotowe postanowienia nie będą wymagać uzasadnienia. Oznacza to w praktyce brak możliwości skutecznego zaskarżenia takiej decyzji. Strona będzie co prawda poinformowana, że dalsze postępowanie nie będzie się toczyć ze względu na aktualizację innej okoliczności wyłączającej ściganie, jednak nie będzie poinformowana o jaką okoliczność chodzi oraz jaką motywacją w tym zakresie kierował się organ wydający orzeczenie.

V. PODSUMOWANIE

Celem przedmiotowego artykułu była próba zwrócenia uwagi na problematykę konsekwencji, jakie może wywierać fakt istnienia w polskim systemie prawa karnego procesowego otwartego katalogu przesłanek procesowych na realizację gwarantowanego konstytucyjnie prawa do sądu. Poczynione rozważania mają charakter jedynie sygnalizacyjny, stanowiący w istocie wstęp do dalszych pogłębionych badań w tym zakresie. Kluczowe spostrzeżenie, jakie wypływa z przeprowadzonej analizy, odnosi się do konieczności odejścia od dosyć jednostronnego postrzegania klauzuli uzupełniającej wprowadzonej do art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k., jako do instrumentu zapewniającego niezbędną elastyczność procesu karnego w konfrontacji z bogactwem stanów faktycznych, które mogą utrudniać lub też uniemożliwiać efektywny tok postępowania. Jakkolwiek nie sposób kwestionować zasadności takiego podejścia, to należy również zdać sobie sprawę, że odejście od enumeratywnego katalogu przesłanek procesowych, a tym samym zapewnienie organom stosującym prawo pewnego stopnia swobody w zakresie oceny istnienia prawnej dopuszczalności postępowania może stanowić przyczynek do ograniczenia możliwości efektywnej realizacji konstytucyjnego prawa do sądu.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Gostyński Z., Zabłocki S., [w:] Bratoszewski J., Gardocki L., Gostyński Z., Przyjemski S.M., Stefański R.A., Zabłocki S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2004.
- Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie Postępowanie Karne*, Warszawa 2014.
- Kosior W., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2011 r., V KK 135/11*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 1.
- Kosonoga J., *Komentarz do art. 17 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-166*, Stefański R., Zabłocki S. (red.), Lex/el.
- Kulesza C., *Komentarz do art. 17 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Dudka K. (red.), Lex/el.
- Kurowski M., *Komentarz do art. 17 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, Świecki D. (red.), Lex/el.
- Pietrzykowski T., *Naturalizm i granice nauk prawnych. Esej z metodologii prawoznawstwa*, Warszawa 2017.
- Pilipiec S., *Zasada prawa do sądu w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i Konstytucji Federacji Rosyjskiej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia” Vol. L/LI, 2003/2004.
- Sakowicz A., *Komentarz do art. 17 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Sakowicz A. (red.), Warszawa 2018.
- Sarnecki P., *Komentarz do art. 45 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. II, Garlicki L., Zubik M. (red.), Warszawa 2016.
- Skorupka J., *Sprawiedliwość proceduralna jako cel procesu karnego*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesora Zofii Świdry*, Skorupka J. (red.), Warszawa 2009.
- Skowron A., *Rzetelny proces karny w ujęciu Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 11.
- Siwek M., *Okoliczność wyłączająca ukaranie sprawcy czynu zabronionego jako przesłanka orzeczenia przepadku tytułem środka zabezpieczającego*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2011, z. 2.
- Smits J.M., *The Mind and Method of the Legal Academic*, Cheltenham-Northampton 2012.
- Stachurski D., *Spór o istotę przesłanek procesowych w polskiej nauce procesu karnego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2005, z. 1.
- Stefański R.A., *Sposoby zakończenia postępowania przygotowawczego w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, [w:] *Postępowanie przygotowawcze*, Stefański R.A. (red.), [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, Hofmański P. (red.), Warszawa 2016.
- Szot A., *Klauzula generalna jako ponadgałęziowa konstrukcja systemu prawa*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia” Vol. LVIII, nr 2, 2016.
- Tuleja P., *Konstytucyjne gwarancje praw jednostki*, [w:] *Prawo Konstytucyjne RP*, Sarnecki P. [red.], Warszawa 2011.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016.

Orzecznictwo

- Wyrok TK z 12.03.2002 r., P 9/01, OTK ZU z 2002 r., nr 2/A, poz. 14.
- Wyrok TK z 19.02.2003 r., P 11/02, OTK ZU z 2003 r., nr 2/A, poz. 12.
- Wyrok TK z 24.02.2003 r., K 28/02, OTK ZU z 2003 r., nr 2/A, poz. 13.
- Wyrok TK z 23.05.2005 r., SK 44/04, OTK ZU z 2005 r., nr 5/A, poz. 52.

Wyrok TK z 16.01.2006 r., SK 30/05, OTK ZU z 2006 r., nr 1/A, poz. 2.
Wyrok TK z 20.05.2008 r., P 18/07, OTK ZU z 2008 r., nr 4/A, poz. 61.
Wyrok TK z 15.05.2012 r., P 11/10, OTK ZU z 2012 r., nr 5/A, poz. 50.
Wyrok TK z 14.01.2014 r., SK 25/11, OTK ZU z 2014 r., nr 1/A, poz. 1.
Wyrok TK z 8.04.2014 r., SK 22/11, OTK ZU z 2014 r., nr 4/A, poz. 37.
Wyrok TK z 15.04.2014 r., SK 12/13, OTK ZU z 2014 r., nr 4/A, poz. 41.
Wyrok TK z 6.04.2016 r., SK 67/13, OTK ZU z 2016 r., seria A, poz. 10.
Wyrok TK z 23.05.2018 r., SK 15/15, OTK ZU z 2018 r., seria A, poz. 35.
Wyrok TK z 11.12.2018 r., SK 25/16, OTK ZU z 2018 r., seria A, poz. 80.
Wyrok SN z 22.06.2006 r., IV KK 106/06, OSNKW z 2006 r., nr 10, poz. 93.
Postanowienie SN z 31.03.2016 r., II KK 313/15, OSNKW z 2016 r., nr 7, poz. 44.

An open catalogue of procedural conditions vs. the right to a fair trial

ABSTRACT

The article is an attempt at manifesting the impact of exercising the constitutional right to a fair trial of an open catalogue of procedural conditions existing in Polish criminal procedures. However, the problem has not yet been noted and discussed by the doctrine due to the fact that it refers to fundamental civil liberties and rights and is of crucial importance to the functioning of the system of justice. The core objective of the discussion is to signal the need to carry out in-depth studies of the subject. The key observation that may be treated as a leading motive of the presented arguments refers to the need to depart from quite a one-sided perception of the open catalogue of procedural conditions as an instrument ensuring the required flexibility of criminal proceedings in confrontation with actual circumstances that may impede or prevent the efficient course of proceedings. It should be also realised that a departure from an enumerative catalogue of procedural conditions and thus providing law-enforcement with a certain degree of discretion in assessing the legal justification of proceedings may contribute to restricting the constitutional right to a fair trial.

Key words: right to a fair trial, procedural conditions, other circumstances excluding persecution

